

РУХ СУПРАЦІЎЛЕННЯ Ў ІТАЛІІ І ПАЗІЦЫЯ КАТАЛІЦКАЙ ЦАРКВЫ

У артыкуле разглядаецца пазіцыя каталіцкай царквы да нацыянальна-вызваленчай барацьбы ў Італіі. Аўтарам аналізуецца афіцыйная палітыка царкоўнай іерархіі ў адносінах да руху Супраціўлення, каталіцкі партызанскі рух. Дадзеная тэма не губляе сваёй актуальнасці, бо рух Супраціўлення вызначыў важныя ідэйна-палітычныя зрухі ў італьянскім грамадстве, што прывялі да стварэння новай палітычнай і дзяржаўнай структуры.

Уводзіны

Гісторыя барацьбы супраць фашызму і асабліва яе кульмінацыйны момант – Супраціўленне стала аб'ектам шырокага даследавання.

Да пачатку 1960-х гг. у літаратуры пра антыфашысцкі рух пераважалі працы мемуарнага і публіцыстычнага характару. Але ўжо тады былі акрэслены галоўныя моманты, па якіх сутыкаліся розныя пункты гледжання: чым было Супраціўленне па сваім змесце і характары, у якой меры яно дасягнула сваіх мэтаў?

Для ліберальнага накірунку было характэрна трактаванне фашызму як перапынку ў нармальным развіцці краіны. Супраціўленне разглядалася як ланцужок, што мог звязаць пасляваенную гісторыю Італіі з даваеннай. Падкрэсліваўся народны характар узброенай барацьбы і асабліва – удзел у ёй сялянства. У Супраціўленні бачылася рэалізацыя ўсіх задум лепшых прадстаўнікоў краіны [1, р. 81].

Еўрапейскае трактаванне Супраціўлення, якое падзяляў Дж. Ваккарына, сведчыла пра пераадоленне ў нацыянальна-вызваленчай барацьбе “прынцыпу нацыянальнасцей” у межах будучай адзінай Еўропы.

Каталіцкая гістарыяграфія трактавала рух Супраціўлення неадзначна. Для некаторых яе прадстаўнікоў (Дж. Б'янкі, П. Мальвесціці) была характэрна дэманстрацыя адкрытага непрыняцця “класавай” інтэрпрытацыі Супраціўлення і прадстаўленне яго як “паўстання праз любоў да блізкага чалавека”, натхнёнае “рэлігійна-этычнымі матывамі” [2, р. 34; 3, р. 56]. Іншыя, напрыклад, Дж. Расіні, не ігнаравалі сацыяльны склад удзельнікаў Супраціўлення і вылучалі ролю сялянства, але тлумачылі яе ўплывамі парафіяльных святароў, а народны характар Супраціўлення зводзілі да масавага ўключэння ў яго каталікоў [4, р. 50; 5, р. 149].

У марксісцкай гістарыяграфіі тэма Супраціўлення была прадстаўлена ў працах Л. Лонга, В. Баталы, П. Секі, якія трактавалі рух не толькі як нацыянальна-вызваленчую барацьбу, але і як змаганне за сацыяльныя і палітычныя правы [6; 7; 8; 9; 10; 11].

Такім чынам, узніклі разыходжанні адносна таго, ці было Супраціўленне толькі рухам нацыянальна-вызваленчага, патрыятычнага характару і барацьбой за тыя свабоды, якія адняў фашызм, ці таксама і імкненнем да сацыяльнага і палітычнага абнаўлення. Гэтыя думкі выклікалі песімістычную ацэнку вынікаў Супраціўлення, уяўленні пра тое, што яно скончылася не перамогай, а паразай (працы Л. Вальяні, Л. Баса [12; 13; 14]).

У другой палове 1960-х гг. інтэрпрэтацыя Супраціўлення як “няўдалай рэвалюцыі” атрымала новы штуршок развіцця. Рух трактаваўся як сацыяльная рэвалюцыя працоўных, сялян, моладзі, якім здрадзілі палітычныя партыі, што пераследавалі свае мэты [12; 15; 16; 17]. Адказам на такую крытыку з'явіўся далейшы рост даследаванняў на тэму Супраціўлення, дзе раскрывалася арганізуючая роля палітычнага кіравання ўзброенай барацьбой, значнасць палітычных партый. Прасачыць гэта можна ў працах Дж. Амендолы [18].

У 1990-я гг. падыход да гісторыі Супраціўлення стаў больш свабодным ад таго духу рэзкай канфрантацыі, які быў характэрны для ранняй гістарыяграфіі. Прыкметай апошняга часу стала разуменне таго, што перамога над фашызмам з'яўляецца агульнай справай і вынікам дзейнасці розных палітычных партый і накірункаў незалежна ад таго, якія ўзаемадзейнічалі паміж імі ў будучым.

Асноўная частка

Пераварот 25 ліпеня 1943 г., бегства караля з Рыма, падпісанне ўмоў перамір'я (3 верасня 1943 г.) і аб'яўленне факту капітуляцыі (8 верасня 1943 г.) прывялі Італію да стану разгубленасці. Канчатковае вызваленне краіны ад фашызму было неаддзельнае ад барацьбы супраць нацысцкай акупацыі (гітлераўская Германія не толькі заняла большую частку італьянскай тэрыторыі: толькі пры яе падтрымцы змагла аднавіць улада Б. Мусаліні). Гэта задача вырашалася ў ходзе руху Супраціўлення. У італьянскай гістарыяграфіі ў паняцце “супраціўленне” ўключаецца і ўся папярэдняя гісторыя антыфашысцкага руху [1, р. 82; 10, р. 12; 11, р. 36; 14, р. 13]. Але ў больш вузкім і дакладным сэнсе Супраціўленне – гэта ўзброеная барацьба, якая пачалася з восені 1943 г.

Часта рух Супраціўлення называюць “другім Рысарджымента” (гэта традыцыя пачалася яшчэ ў перыяд узброенай барацьбы супраць акупацыі). Рысы падабенства былі відавочныя: Італіі зноў прыйшлося адваёўваць сабе свабоду ад іншаземных захопнікаў і пераадоўваць раз'яднанасць розных частак сваёй тэрыторыі. Узнікшая, верагодна спантанна, на ўзроўні народнай гістарычнай свядомасці, гэта аналогія працавала як эфектыўны стымул вызваленчага руху і, у большай ці меншай ступені, выкарыстоўвалася ўсімі палітычнымі партыямі.

Менавіта антыфашысцкія палітычныя партыі былі той сілай, якая ўзяла на сябе адказнасць за фарміраванне агульнанацыянальнага руху Супраціўлення. 9 верасня 1943 г. рымскі Камітэт апазіцыйных партый быў рэарганізаваны ў Камітэт нацыянальнага вызвалення (КНВ), створаны, як падкрэслівалася ў дакуменце, “для таго, каб заклікаць італьянцаў да барацьбы і супраціўлення і вярнуць Італію месца, якое ёй належыць заняць у супольнасці свабодных нацый” [8, с. 111]. Акрамя партый, якія ўжо склаліся ці завяршалі сваё фарміраванне (хрысціянскія дэмакраты, камуністы, сацыялісты, Партыя дзеяння, лібералы), да КНВ далучылася і партыя дэмакратыі працы, што толькі пачала фарміравацца. Яе лідэр, І. Баномі, узначаліў КНВ.

Разгортванне нацыянальна-вызваленчай барацьбы, што перайшла ў народна-дэмакратычную рэвалюцыю, паклала канец спадзяваннем папскага прастола пра лёгкі пераход ад фашызму да пасляфашысцкага перыяду. Аднак да моманту фарміравання КНВ Ватыкан, які ўжо адмежаваўся ад рэжыму Б. Мусаліні, афіцыйна не далучыўся да руху Супраціўлення, каталіцкая іерархія не аб’явіла пра пачатак актыўнай вызваленчай барацьбы. Праўда, спаслалася на словы Пія XI, сказаныя ў 1937 г.: “...дыктатура не можа быць вечнай, бо сумленне народаў, як і асоб рана ці позна знаходзіць сябе” [19, р. 127] і заняла пазіцыю неўмяшання. Такая пазіцыя каталіцкай царквы можа тлумачыцца страхам перад вызваленчым рухам, перад “перамогай матэрыялістычных тэорый” [7, р. 14] і ўмацаваннем уплыву камуністычнай партыі. У гэтым сэнсе рух Супраціўлення не ўвайшоў неад’емнай часткай у гісторыю царкоўнай палітыкі ў Італіі.

Аднак, па словах гісторыка М.М. Шэймана, гэты быў час, калі “маўчаў папа, толькі не святары” [20, с. 114]. Размовы некаторых святароў пра ўзброенае супраціўленне фашызму вяліся ўжо з лета 1942 г. [16, р. 29; 21, с. 15]. Усе дваццаць месяцаў вызваленчай барацьбы значная частка духавенства і рэлігійныя арганізацыі аказвалі дапамогу і падтрымку пакінуўшым свае часці італьянскім салдатам, якія збеглі з канцэнтрацыйных лагераў, ваеннапалонным, асобам, якіх шукала фашысцкая паліцыя, партызанам. Некаторыя антыфашысты (калі яны не былі камуністамі) знаходзілі прытулак нават у сценах самога Ватыкана [8, с. 263].

Прадстаўнікі ніжэйшага духавенства, парафіяльныя святары, манахі, каталіцкая інтэлігенцыя падтрымлівалі рух Супраціўлення, дапамагалі партызанам, аказваючы медыцынскую дапамогу, бралі ўдзел ва ўзброенай барацьбе і нават у шэрагу месц узначальвалі яе, падтрымліваючы атрады камуністаў і сацыялістаў [22, с. 192].

Шматлікія святары ў Апенінах і Альпах аддавалі царкоўныя памяшканні для партызанскіх складоў зброі. Кс. Аньезі ў П’емонце, напрыклад, ператварыў сваю царкву ў прызыўны пункт 4-й гарыбальдзійскай брыгады, кс. Ганлжэро ў Генуі і ксёндз Дасэці ў Рэджа-Эмільё былі кіраўнікамі Камітэтаў нацыянальнага вызвалення [23, с. 95-96]. Пры гэтым падкрэслівалася, што “калі б ксяндзы не былі “бунтаўшчыкамі”, то сяляне былі б больш лаяльнымі да рэжыму Б. Мусаліні” [24, р. 26].

Удзел духавенства ў вызваленчай барацьбе можна растлумачыць і тым фактарам, што шароговыя святары былі цесна звязаны з патрэбамі простых людзей і іх паводзіны адлюстроўвалі настроі значнай часткі насельніцтва Італіі. Невыпадкова італьянскія фашысты, праводзячы карныя экспедыцыі, не шкадавалі і асоб духоўнага звання, якія падазраваліся ў падтрымцы партызан. Па каталіцкім кры-

ніцам, колькасць загінуўшых ва ўзброенай барацьбе і расстраляных ксяндзоў дасягнула 729 чал. [5, р. 151].

У 1942 – 1943 гг. першыя групы каталікоў сталі ствараць падпольныя арганізацыі, падтрымліваючы даволі сістэматычную сувязь з іншымі ўзброенымі групамі – камуністамі, сацыялістамі і Партыяй дзеяння (партызанскія атрады першапачаткова мелі партыйную афарбоўку, кожная з антыфашысцкіх партый выбірала для іх назвы і сімваліку: камуністы далі сваім атрадам імя Дж. Гарыбальдзі, рэспубліканцы – Дж. Мадзіні, сацыялісты – Дж. Мацэоці, Партыя дзеяння – “Giustizia e Liberta”, хрысціянскія дэмакраты – “Fiamma verole”, лібералы – “L’unita indipendente” [23, с. 153]).

Найбольш актыўныя прадстаўнікі каталіцкага антыфашысцкага руху належалі да груп, якія ў далейшым, пасля вызвалення краіны, гралі даволі нязначную ролю ў палітычным жыцці, а затым і ўвогуле зніклі. Гэта былі хрысціянска-сацыяльная і каталіцка-камуністычная партыі.

Агульная колькасць каталіцкіх атрадаў за першыя месяцы Супраціўлення значна павялічвалася. У Італіі даволі шырока вядомы справы такіх партызанскіх фарміраванняў, як брыгада “Curtatone montaniara” ў Лігурыі, “Fiamma verde” ва Усходняй Ламбардыі, “Beretta” і “Julia” ў Паўночнай Эміліі, “Brigate di Dio” ў Бергама [26, с. 95]; рух, што склаўся ў Паўночнай Італіі вакол падпольнай газеты “Uomo”, міланская палата служыцеляў (з удзелам святароў Д.М. Турольда і К. дэ Піяц), гурткі ў Каталіцкім універсітэце Сэрца Госпада [27, с. 43].

Аднак неабходна зазначыць, што антыфашызм асобных хрысціянскіх дзеячаў не меў у каталіцкім свеце адзінагалоснае прызнанне. Па меркаванні даследчыкаў, “сярод каталікоў былі актыўныя антыфашысцкія настроі, аднак яны ніякім чынам не адлюстроўвалі пазіцыю царквы” [6, р. 309-318]. Удзел у барацьбе было асабістым рашэннем кожнага.

На хвалі дэмакратычнага пад’ёму пачаўся і працэс станаўлення плюралістычнай партыйна-палітычнай структуры як неад’емнай часткі палітычнай сістэмы дэмакратычнага грамадства.

Барацьба прадстаўнікоў розных палітычных партый і накірункаў (у тым ліку і каталіцкіх) супраць аднаго ворага мела вялікае значэнне для далейшага развіцця Італіі. Менавіта падчас яе была закладзена аснова пасляваеннага супрацоўніцтва хрысціянска-дэмакратычных і левых сіл. Ацэньваючы сумесныя дзеянні камуністаў і каталікоў у часы Супраціўлення, Л. Лонга ў справаздачным дакладзе XI зезду ІКП гаварыў: “Усім вядома, што гістарычны рух Супраціўлення стаў самым вялікім момантам адзінства ў гісторыі нашай краіны, тым момантам, калі разбурыліся сцены паміж камуністамі і каталікамі” [28, р. 3].

Аднак было б няправільным разумець супрацоўніцтва каталіцкіх сіл (у першую чаргу хрысціянскіх дэмакратаў) з прадстаўнікамі левых партый як пазбаўлены ўсялякіх супярэчнасцей гарманічны працэс “адзінства поглядаў і дзеянняў” [14, р. 58], які “дасягаецца без усялякіх рознагалоссяў” [19, р. 132]. Безумоўна, з улікам традыцый вызваленчай вайны намецлася супрацоўніцтва гэтых партый, хоць амаль усім было зразумела, што змагацца з фашызмам лягчэй, чым дамовіцца пра стварэнне новага італьянскага грамадства. Уся гісторыя партызанскай барацьбы і пасляваеннага перыяду Італіі характарызувалася барацьбой левых партый за магчымасць адыграваць важную ролю ў палітычным жыцці.

Ужо ў 1943 г. узніклі разыходжанні наконт таго, ці з’яўляецца Супраціўленне толькі рухам нацыянальна-вызваленчага, патрыятычнага характару і змаганнем за свабоды, што ліквідаваў фашызм, ці таксама і імкненнем да

сацыяльнага і палітычнага абнаўлення. Даволі значная частка ўдзельнікаў вызваленчай барацьбы (у першую чаргу сацыялісты і камуністы) успрымала рух як імкненне да “сацыяльнага і палітычнага абнаўлення” [13, р. 34], што прывяло да “сектанцтва” і вылучэння неадпаведных рэальным абставінам мэт і лозунгаў.

Частка сацыялістаў імкнулася накіраваць антыфашысцкі рух у рэчышча сацыялістычнай перабудовы Італіі. Партыя дзеяння падчас барацьбы, што патрабавала аб’яднання ўсіх антыфашысцкіх сіл, паставіла пытанне аб замене манархіі рэспублікай, чым унесла рознагалоссе ў шэрагі змагароў (у далейшым з гэтых тэндэнцый вырасла песімістычная ацэнка вынікаў Супраціўлення, уяўленне пра тое, што яно завяршылася “не перамогай, а паразай” [12, р. 42].

Камуністычная партыя накіравала свае намаганні на рэалізацыю мэт, што вынікала з разумення Супраціўлення як рэвалюцыі – не сацыялістычнай, а антыфашысцкай, дэмакратычнай, якая таксама здзяйсняе сацыяльныя змяненні, што перакрываюць шлях адраджэнню фашызму. Акрэсленая ўжо ў дакументах ІКП перыяду Супраціўлення, гэта канцэпцыя была ў разгорнутым выглядзе абазначана на IX з’ездзе партыі (1960 г.). Супраціўленне разглядалася ім як “вялікая дэмакратычная рэвалюцыя, якой Італія ніколі не ведала раней”, дазволіўшая выйграць вызваленчую вайну, ліквідаваўшая фашызм, заклаўшая асновы новай дзяржавы, але так і не завершаная, таму што была перапынёная ў момант, калі падышла да рашэння сваіх асноўных задач (рэформа эканамічнай структуры і інш.).

Хрысціянскія дэмакраты асперагаліся вынікаў нацыянальна-вызваленчай барацьбы, у ходзе якой левыя партыі маглі захапіць уладу.

Заклучэнне

Такім чынам, нягледзячы на адсутнасць афіцыйнага далучэння Святога прастола да руху Супраціўлення, у вызваленчай барацьбе ўдзельнічалі шырокія каталіцкія колы. На некаторых этапах вайны царква заставалася адной з галоўных цэнтралізуючых сіл у італьянскім грамадстве. Парафіяльныя святары, якія перажылі разам з мясцовым насельніцтвам цяжар вайны, карысталіся высокім аўтарытэтам. Усё гэта стварыла атмасферу даверу да касцёла.

Супрацоўніцтва прадстаўнікоў левых і каталіцкіх сіл у барацьбе супраць фашызму ў перыяд нацыянальна-вызваленчай вайны і павелічэнне ролі левых партый былі характэрнымі асаблівасцямі руху Супраціўлення.

Падчас вызваленчай барацьбы намеціліся рознагалосці паміж прадстаўнікамі розных палітычных накірункаў, якія ў хуткім часе дасягнулі значных пamepaў.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

1. **Salvemini, G.** La guerra per bande / G. Salvemini // Aspetti della Resistenza in Piemonte. – Torino, 1950. – P. 85–99.
2. **Bianchi, G.** Antifascismo e Resistenza nel problema storiografico / G. Bianchi // Vita e pensiero. – 1959. – luglio. – P. 6–9.
3. **Malvestiti, P.** Achtung: Banditi / P. Malvestiti. – Milano, 1960. – 349 p.
4. **Rossini, G.** Il fascismo e la Resistenza / G. Rossini. – Firenze, 1955. – 216 p.
5. **Fabro, M.** Il Cristiano fra due fuochi / M. Fabro. – Firenze, 1967. – 368 p.
6. **Battaglia, R.** Storia della Resistenza / R. Battaglia. – Torino, 1964. – 395 p.
7. **Barbieri, P.** Il travaglio della democrazia italiana / P. Barbieri. – Roma, 1948. – 537 p.
8. **Баталья, Р.** История итальянского движения Сопротивления / Р. Баталья. – М.: Иностранная литература, 1954. – 660 с.

9. **Лонго, Л.** Народ Італіі в бор'бе / Л. Лонго. – М. : Іностранныя літэратура, 1951. – 375 с.
10. **Secchia, P.** Resistenza e Risorgimento / P. Secchia. – Biella, 1959. – 345 p.
11. **Secchia, P.** I PCI e la guerra di liberazione (1943 – 1945) / P. Secchia // Istituto G.G. Feltrinelli. Annali, anno XII. – Milano, 1973. – P. 36–47.
12. **Basso, L.** I principe senza scettro / L. Basso. – Milano, 1958. – 389 p.
13. **Valiani, L.** Dieci anni dopo: 1945 – 1955. / L. Valiani. – Bari, 1955. – 391 p.
14. **Valiani, L.** Dall'antifascismo alla Resistenza / L. Valiani. – Milano, 1960. – 362 p.
15. **Del Garria, R.** Proletari senza rivoluzione : a 2 vol. / R. Del Garria. – Milano, 1966. – Vol. 2. – 521 p.
16. **Gobbi, R.** Operai e Resistenza / R. Gobbi. – Torino, 1973. – 282 p.
17. **Quazza, G.** Resistenza e storia d'Italia. Problemi e ipotesi di ricerca / G. Quazza. – Milano, 1976. – 288 p.
18. **Amendola, G.** Lettere da Milano / G. Amendola. – Roma, 1973. – 329 p.
19. **Settembrini, D.** La Chiesa nella politica italiana / D. Settembrini. – Pisa, 1964. – 268 p.
20. **Шейман, М.М.** От Пия IX до Павла VI / М.М. Шейман. – М. : Наука, 1979. – 317 с.
21. **Филатов, Г.С.** Итальянские коммунисты в движении Сопротивления / Г.С. Филатов. – М. : Мысль, 1964. – 224 с.
22. **Секкья, П.** Роза спустилась в Милан / П. Секкья, Ч. Москателли. – М. : Госполитиздат, 1961. – 403 с.
23. **Лисовский, Ю.П.** Италия от фашизма к демократии: Трудные пути послевоенной перестройки / Ю.П. Лисовский. – М. : Наука, 1990. – 385 с.
24. **Zilani, I.** Egoismo e Carita del cbero / I. Zilani. – Roma, 1946. – 276 p.
25. **Григорьева, И.В.** Италия в XX веке / И.В. Григорьева. – М. : Дрофа, 2006. – 256 с.
26. **Лопухов, Б.Р.** История фашистского режима в Италии / Б.Р. Лопухов. – М. : Наука, 1977. – 296 с.
27. **Маджистер, С.** Политика Ватикана и Италия 1943 – 1978 / С. Маджистер. – М. : Прогресс, 1982. – 254 с.
28. L'Unita. – 1966. – № 26 (I). – P. 3.